

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1998

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΓΑΠΗΤΟΥ Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ

Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΚΑΙ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ Κ. ΑΓΑΠΗΤΟΥ Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ

Σε δύο προηγούμενες ομιλίες από το επίσημο αυτό βήμα επιχείρησαμε να μεταδώσουμε μιάν αϊσιόδοξη εικόνα τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν ἀρχαίων μας προγόνων, προβάλλοντας κυρίως τὴν μεγάλη σημασία ποὺ εἶχε ἡ ἐκ μέρους τους υἱοθέτηση τοῦ συμφωνικοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου καὶ ἡ σύντομη βελτίωσή του μὲ τὴν δημιουργία φωνηέντων, γιὰ τὴν ἀκριβέστερη φωνητικὴ ἀπόδοση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Τὸ σύνολο αὐτῶν τῶν συμβόλων ὀνομάσθηκε ἀλφάβητο, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καθενὸς — ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἔψιλον, τὸ ὀμικρον, ὠμέγα κ.λπ., — προδίδει ἀκόμα τὴν φοινικικὴ του προέλευση (ἄλφα < φοιν. *ālep* = βόδι, βῆτα < *bet* = σπίτι, γάμμα, φοιν. *gam* = καμήλα, κ.λπ.).

Τὸ ρ. γράφω καὶ τὸ οὐσ. γράμ-μα, σημαίνει ξύνω, γρατσουνίζω, γρατσουνισμα ἐπειδὴ ἡ γραφὴ τότε γινόταν μὲ αἰχμηρὸ ἔργαλειο, ποὺ χάραζε τὰ γράμματα ἐπάνω σὲ ξύλο, μέταλλο ἢ πέτρα (ἀργότερα σὲ ἀπλωμένο κερί).

Δεύτερη μεγάλη ἐπιτυχία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων θεωρήσαμε τὴν κατάκτηση τῆς θάλασσας καὶ τὸν ἐπακόλουθο ἀποικισμό σὲ ξένους τόπους, μέσα στὴν Μεσόγειο, ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο Πόντο ὡς τὶς Ἡράκλειες Στῆλες, δηλ. τὸ Γιβραλτάρ. Παράλληλα μὲ τὸν ἀποικισμό προχωροῦσε καὶ ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότητα ἀνταλλαγῶν, ἡ μετάδοση τῆς ἐγγραμματοσύνης, τῆς παιδείας καὶ τῆς εἰρηνικῆς δημιουργίας ἀποικιακῶν πόλεων, πρὸς ὄφελος καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ντόπιων.

Ἐπαναλαμβάνουμε ἐδῶ ὅτι δὲν ἔχουμε καμιάν πληροφορία γιὰ ἐχθρικές σχέσεις, δουλεμπόριο καὶ τὰ ὅμοια, ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ντόπιους, καὶ νὰ προσθέσουμε ὅτι, ὅταν μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ γαιοκεντρικοῦ συστήματος στὸν 3ο αἰ. π.Χ. ἀπὸ τὸν Ἀρίσταρχο τὸν Σάμιο (320-250 π.Χ.) καὶ τὸν Ἴππαρχο ἀπὸ τὴν Νίκαια τῆς Βιθυνίας (190-126 π.Χ.), αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Κοπέρνικο, ὁ Ἴππαρχος, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Στράβωνας ὁ γεωγράφος (1ος αἰ. π.Χ. - 1ος αἰ. μ.Χ.), βεβαίως (Στράβ. Γεωγρ. - 65C) ὅτι, «εἰ μὴ τὸ μέγεθος τοῦ Ἀτλαντικοῦ πελάγους ἐκώλυε, καὶ πλεῖν ἡμᾶς ἐκ τῆς Ἰβηρίας εἰς τὴν Ἰνδικὴν διὰ τοῦ αὐτοῦ παραλλήλου», προσδιορίζοντας μάλιστα καὶ τὴν ἀπόσταση στὸ ἓνα τρίτο τοῦ κύκλου (ὅχι πολὺ ἀκριβῶς).

Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ διασαφίσω ὅτι ὁ θαυμασμός μας γιὰ τὶς μεγάλες ἐπιτυχίες τῶν προγόνων μας δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποσιωπήσῃ καὶ τὰ ἀναπόφευκτα ἀνθρώπινα ἐλαττώματά τους, ὅπως ἦταν κυρίως οἱ πολιτικές διαμάχες καὶ ἡ ματαίωση καλοπροαίρετων μεγάλων σχεδίων (ἀμφικτυονίες κ.λπ.), οὔτε βέβαια νὰ μειώσῃ ἢ νὰ ἀγνοήσῃ καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν νεότερων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, μέσα στὴν πολυαἰώνη καὶ σκληρότατη ὀθωμανικὴ κυριαρχία καὶ δουλεία, μπόρεσαν νὰ σχεδιάσουν καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ τὴν, ἔστω καὶ κολοβή, συγκρότηση τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Ὡστόσο ὅμως, καὶ ἐδῶ, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα στὰ προσόντα καὶ τὰ μειονεκτήματα εἶναι δίκαιο νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι σπάνια εἴμαστε δίκαιοι στὶς ἀναμεταξύ μας σχέσεις καὶ συμπεριφορές, ὅταν, συχνά, ἀρνούμεστε νὰ θεωρήσουμε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν ὁποῖο πρόκειται νὰ συζητήσουμε, νὰ συνεργαστοῦμε ἢ νὰ συναλλάχθοῦμε, τουλάχιστον τόσο ἄξιο, ἐντιμο ἢ ἐξυπνο, ὅσο θεωροῦμε τὸν ἑαυτό μας, ἐπιδεικνύοντας ἀσυγχώρητη ἀλαζονεία καὶ προκαλώντας πολὺ θλιβερὲς ἐντυπώσεις.

Ὡς πρὸς τὶς μεγάλες ἢ μικρὲς ἀποφάσεις μας καὶ τὶς συνέπειές τους, ἀναφέρω ἐδῶ τὴν ἴσως τολμηρὴ σκέψῃ πού ἔχω διατυπώσῃ κάποτε σὲ ἀνάλογα συμφραζόμενα, γιὰ τὸ ὅτι ἡ δημιουργία τῆς Ἀθήνας ὡς πρωτεύουσας τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους ἦταν ἀτυχὴς ἀπόφαση, ἐπειδὴ

μέ αὐτὸν τὸν τρόπο παραμερίζαμε ὅλην τὴν συνέχεια τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Ἀγία Σοφία καὶ ἀγνοοῦσαμε ἢ μειώναμε τὴν σημασία ποὺ εἶχε ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας στοὺς κάτω ἀπὸ τὸν Δούναβη ξένους λαοὺς (Παίονες, Δάρδανους, Ἰλλυριοὺς, Σκύθες κ.λπ.), χάρη στοὺς Βαλκάνιους λατινόγλωσσους ἱκανοὺς αὐτοκράτορες, σὰν τὸν Διοκλητιανό, τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνο, τὸν Ἰουλιανό, τὸν Ἰουστινιανό, ὁ ὁποῖος ἄργησε μάλιστα πολὺ νὰ καταλάβῃ ὅτι ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δὲν ἦταν πιά ρωμαϊκὴ, ἀλλὰ ἐλληνικὴ καί, γι' αὐτό, τὴν τελευταία του νομοθεσία, τὴς Νεαρές, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν τὴν ἔγραψε, «εἰς τὴν πάτριον ἡμῶν γλῶσσαν, (δηλ. τὴν λατινικὴν, ὅπως γινόταν μὲ τὴς προηγούμενες), ἀλλὰ τῇ κοινῇ ταύτῃ καὶ ἐλλάδι», δηλ. σ' αὐτὴν τὴν κοινὴ ἐλληνικὴ, «για νὰ τὴν καταλαβαίνουν ὅλοι».

Τὸ παράδοξο καὶ ὀξύμωρο αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης ἦταν, καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ εἶναι, ὅτι οἱ *Ρωμαῖοι* τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἦταν *Ἕλληνες*, ποὺ μιλοῦσαν ἐλληνικά, ἔτσι ὥστε ὁ νέος ἐθνικὸς προσδιορισμὸς νὰ ἀκυρώσῃ τὸν παλιό καὶ νὰ ἀποτελῇ ὁ *Ρωμιός*, καὶ μέσα στὴν ὀθωμανικὴ κυριαρχία, μαζὶ μὲ τὴν *Ρούμελη* καὶ τὴς *Ρωμυλίες*, τὸ ἐθνικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ νεκρανάστασις λοιπὸν τῆς Ἀθήνας τοῦ Περικλῆ ἐδιώξε τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἀγία Σοφία ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ λαϊκὴ παράδοση καὶ δημιούργησε τὰ μαρμάρινα ἀρχαιοελληνικὰ κτίρια τῆς νέας Ἀθήνας, πιθανότατα καὶ μὲ τὴς εὐλογίες τῶν Βαυαρῶν τοῦ Μονάχου.

Ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας στὴς σύγχρονες βαθμίδες τῆς ἐλπίδευσῆς μας, νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ δυσκολία τοῦ ὀφείλεται κυρίως στὴν βρειὰ παιδευτικὴ κληρονομία ποὺ διασώθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ποίηση, θέατρο, φιλοσοφία, ἱστορία κ.λπ., ὥστε νὰ μὴν εἶναι πιά εὐκολο νὰ τὴν ἀπαλλάξουμε ἀπὸ τὴν φόρτιση ποὺ τὴν βαραίνει σὲ ὄγκο, ποιότητα, ποικιλία καὶ παγκόσμια ἐπίδραση. Ὀφείλεται ἐπίσης στὴν μεγάλη δυσκολία ποὺ ἀπαιτοῦσε ἡ προσαρμογὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου πρὸς τὴς ἀνάγκες

τοῦ ἀλφαβήτου, καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀλφαβήτου γιὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ προφορικοῦ λόγου.

Ἡ δημιουργία, ἐξάλλου, τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κράτους ἔστρεψε τὴν προσοχὴ τῶν λογίων πρὸς τὴν γραπτὴ παράδοσιν τῆς ἐλληνικῆς Κοινωνίας καὶ στὸν παραμερισμὸ τῆς προφορικῆς γλώσσας, ὅπως αὕτη διασώθηκε σὲ μιὰν γενικότερη λαϊκὴ-δημοτικὴ μορφή σὲ διάφορες διαλέκτους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανισθῇ διαμάχη ἀνάμεσα στοὺς λογίους γιὰ τὴν μορφή τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας, μὲ ἀπρόβλεπτα ὁλέθριες συνέπειες.

Οἱ δύο αὐτὲς γλωσσικὲς μορφές, μολονότι εἶναι ὅμοιες δὲν εἶναι ἴδιες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δυσκολεύεται ἡ ἀνετη διδασκαλία σὲ ἓνα κοινὸ ἐπίπεδο, ἐπειδὴ ἀρκετὰ πράγματα μοιάζουν, καὶ πολλὰ διαφέρουν. Τὸ γραμματικὸ σύστημα στὸ ὁποῖο ὑπακούει ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τῆς νέας, εἶναι ὅμως ὅμοιο.

Δὲν ξέρω πόσοι ἀπὸ μᾶς ξέρουνε ὅτι, στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοτέλη, οἱ Ἕλληνες δὲν γνώριζαν ἀκόμη τὰ στοιχεῖα τοῦ Λόγου, κανένας δὲν ἤξερε τίς λέξεις, τὰ οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα καὶ τὰ ὅμοια. Ὅλοι νόμιζαν ὅτι ὁ λόγος ἦταν συνεχής, ὅτι διακοπτόταν μόνο γιὰ τὴν ἀναπνοή, καὶ γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἔγραφαν καὶ τίς ἐπιγραφές τους χωρὶς κενὰ ἀνάμεσα στὶς λέξεις, ὅλες μὲ κεφαλαῖα γράμματα, χωρὶς κόμματα, πνεύματα καὶ τόνους, γιατί αὐτὰ τὰ στολίδια ἦταν ἀκόμα ἀγνωστα, ὅπως ἦταν ἀγνωστα καὶ τὰ μικρὰ γράμματα. Ὅλα αὐτὰ ἐφευρέθηκαν ἀργότερα, στὴν ἐλληνιστικὴ ἐποχὴ, ὅταν ἡ Γραμματικὴ ἔγινε τέχνη, δηλ. ἐπιστήμη.

Ὁ Ἀριστοτέλης λοιπὸν εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ συλλαμβάνει τὴν διαφορὰ τοῦ λόγου ἀπὸ τὴν φωνή, καὶ θεωρεῖ τὸν λόγο ὡς ἀποκλειστικὰ ἀνθρώπινο προσόν, ἐνῶ ἡ φωνὴ εἶναι προνόμιο τῶν ζώων: «Λόγον δὲ μόνον ὁ ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζώων» καὶ προσθέτει: «ἡ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον, διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζώοις... μέχρι γὰρ τούτου ἡ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθεν, τοῦ ἔχειν αἴσθησιν τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος καὶ τοῦτο σημαίνειν ἀλλήλοις».

Διακρίνει λοιπὸν ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἀπογεύεται ἀπὸ ἀπλὲς λέξεις καὶ συνδυασμοὺς λέξεων, πρᾶγμα ποὺ ἐπιση-

μáίνει στὴν ἀρχὴ κιόλας τοῦ 2ου Κεφ. τῶν Κατηγοριῶν του, ὡς ἐξῆς: αὐτῶν λεγομένων τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται τὰ δὲ ἄνευ συμπλοκῆς. Τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκὴν, οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικᾷ· τὰ δὲ ἄνευ συμπλοκῆς, οἷον ἄνθρωπος, βοῦς, τρέχει, νικᾷ» καὶ προχωρεῖ ἀμέσως στὸν προσδιορισμὸ τοῦ εἵδους τῶν ἀπλῶν λέξεων σὲ οὐσιαστικά, ἐπίθετα, κλπ. Κατ. 4: αὐτῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων ἕκαστον ἥτοι οὐσίαν σημαίνει, ἢ ποσὸν ἢ ποιόν» κ.λπ., καταθέτοντας ἔτσι στὴν πραγματικότητα τὶς βάσεις τῆς ἄγνωστης ἕως τότε Γραμματικῆς ἐπιστήμης.

Πολὺς κόσμος δὲν ξέρει πόσο δύσκολο ἦταν τὸ γράψιμο καὶ μετὰ τὴν υἱοθέτηση τοῦ ἀλφαβήτου, καὶ πόσος καιρὸς χρειάστηκε γιὰ νὰ καταγραφοῦν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Εἶναι δὲ γνωστὸ ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος δὲν ἔγραψαν οἱ ἴδιοι τὰ ποιήματά τους, καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καταγράφηκαν στὴν ἐποχὴ τοῦ Πεισιστράτου στὴν Ἀθήνα, ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ τότε.

Οἱ παλαιότεροι ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὅσοι διδαχθήκαμε καλὰ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα, ξέρουμε ἀκόμα ὅτι ἡ συστηματικὴ μελέτῃ τῆς Γραμματικῆς καὶ ἡ ἀφομοίωση τῶν κανόνων τῆς μᾶς καθιστοῦσαν καλύτερους χειριστὲς καὶ τῆς Καθαρεύουσας καὶ τῆς Δημοτικῆς, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τύχαινε νὰ ἔχουμε ἀφομοιώσει τὰ μυστικὰ τῆς Γραμματικῆς. Εἶναι δὲ τόσο στέρη ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ πεποίθησή μου αὐτῇ, ὥστε νὰ πιστεῦω ὅτι μὲ τὸ ἴδιο τρόπο πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ξεκινήσουμε μὲ σχέδια, μὲ σκαλωσιές, μὲ μαστόρους, μὲ ὕλικά καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ γιὰ νὰ χτίσουμε ἓνα ὁποιοδήποτε σπίτι, ἔτσι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ξεκινήσουμε καὶ γιὰ τὴν γλῶσσα καὶ γιὰ τὴν μελέτῃ τοῦ Λόγου, πού εἶδαμε πόσοι αἰῶνες χρειάστηκαν γιὰ νὰ προσδιορισθῇ μὲ ἀκρίβεια ἡ ἔκτασις καὶ ἡ πολυπλοκότητά του. Ἄν μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω μόνον τὰ κεφάλαια πού ἀπαρτίζουν αὐτὸ τὸ σύνολο πού ὀνομάζεται Γραμματικὴ, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἀρκετοὶ καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριό πού μὲ τιμᾷ μὲ τὴν προσοχή του, θὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι τὰ ἐπιμέρους κεφάλαιά της ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύσκολα καὶ πολὺ-πλοκα γλωσσικὰ φαινόμενα, πολὺ λιγότερο γνωστὰ στοὺς μὴ εἰδικούς:

ή φωνητική τῶν φθόγγων, δηλ. τῶν γραμμάτων, φωνηέντων καὶ συμφώνων, καὶ τὰ πάθη τους, οἱ συλλαβές καὶ οἱ λέξεις μὲ τὴν μορφολογία τους, ἡ σύνταξη τῶν λέξεων γιὰ τὴν συγκρότηση τοῦ Λόγου, ἡ σύνθεση τῶν λέξεων καὶ ὁ πολλαπλασιασμός τους χάρις στὰ προθέματα καὶ τίς παραγωγικὲς καταλήξεις, ἡ ἔτυμολογία τῶν λέξεων, δηλ. ἡ ἀρχικὴ καταγωγή τους, ἡ κατάταξη τῶν λέξεων γιὰ τὴν δημιουργία τῶν λεξικῶν, ὅλα αὐτὰ εἶναι μεγάλα θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται καὶ μεριμνοῦν οἱ γλωσσολόγοι, στὴν προσπάθειά τους νὰ διεισδύσουν στὰ μυστικὰ τῆς γλώσσας.

Εἶναι φανερό ὅτι μὲ αὐτὴν τὴν γενικὴ παρουσίαση τοῦ θέματος, ἡ πρόθεσή μου δὲν εἶναι νὰ εἰσέλθω σὲ λεπτομέρειες ἀλλὰ νὰ τονίσω μόνο ὅτι ἡ γλωσσικὴ προσφορά στὶς τρεῖς πρῶτες βαθμίδες τῆς παιδείας μας διαφορίζεται μόνο ὡς πρὸς τὴν ἡλικία τῶν παιδιῶν, ἡ ὁποία ρυθμίζει καὶ τὸν βαθμὸ καὶ τὸν τρόπο τῆς μετέδοσής της σὲ αὐτά: Στὸ νηπιαγωγεῖο εἶναι φανερό ὅτι ἡ προσοχὴ τοῦ νηπιαγωγοῦ εἶναι στραμμένη στὴν σωστὴ καὶ ἀκριβῆ ἀρθρωση τῶν φθόγγων, καὶ τὴν ἐπίδειξη τῶν σημείων τῆς στοματικῆς κοιλότητος στὰ ὁποῖα πραγματώνεται ἡ ἀρθρωση. Ὅποιος ἔχει κοντὰ του παιδάκια 4-6 χρόνων ξέρεي πόσο αὐτὰ χαίρονται, ἂν μπόρουν νὰ ἐκτελέσουν καλὰ μιὰν ἐντολή, πόσο χαίρονται, ἂν τὰ ἐπαινέση κανεὶς γιὰ τὸ τραγουδάκι ποὺ εἶπαν, γιὰ τὴν καλὴ ἀπαγγελία τους, γιὰ τὰ ὠραῖα καὶ στρογγυλὰ γράμματα τους ὅταν ἀρχίσουν νὰ γράφουν, καὶ γιὰ τὰ σχέδιά τους ὅταν ζωγραφίζουν.

Γιὰ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο ἔχουμε νὰ ποῦμε ὅτι ἔχουν συγγραφῇ τὸν τελευταῖο καιρὸ καλότερα βιβλία, εἶναι ὅμως πάντα προβληματικὴ ἡ παράλληλη διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς μὲ τρόπον ποὺ νὰ δίνει στὰ παιδιά τὴν δυνατότητα νὰ καταλάβουν ποιά εἶναι ἡ φύση καὶ ἡ θέση τοῦ ἀσαφοῦς οὐδετέρου κοντὰ στὰ σαφέστερα ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ὀνόματα καὶ τοῦ σαφέστατου ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ. Οἱ πτώσεις ἀποτελοῦν πολυπλοκότερα φαινόμενα, ὅπως καὶ οἱ ἐγκλίσεις στὰ ῥήματα, ἐνῶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σαφεῖς τὰ πρόσωπα, οἱ ἀριθμοὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων. Ἡ ἐπιμονὴ στὴν διασάφηση αὐτῶν τῶν φαινομένων νομί-

ζουμε ὅτι χρειάζεται ἀκόμη ἰδιαίτερη διεισδυτικὴ μελέτη ἀπὸ τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο, ἔτσι ὥστε αὐτὰ νὰ γίνουν πιὸ κατανοητὰ καὶ πιὸ παραγωγικὰ.

Ἔχουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ κυριότερες δυσκολίες πρέπει νὰ ἔχουν σχέση μετὰ τὴν δημιουργία πεζοῦ λόγου ἀπὸ τὰ παιδιὰ, μετὰ τὸ συχνότερο γράψιμο ἐκθέσεων ἀπὸ τὰ ἴδια, μετὰ τὴν ἀξιολόγηση τῶν ἐκθέσεων ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ καθηγητές, καὶ κυρίως μετὰ τὴν πιὸ συγκεκριμένη βαθμολόγησή τους, ποὺ εἶναι συχνὰ ἐπισφαλής, ἐνῶ συγχρόνως ἐνδιαφέρει περισσότερο τὰ παιδιὰ. Ἐδῶ, ἡ προσεκτικὴ καθοδήγηση τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, οἱ εὐστοχες καὶ σαφεῖς γλωσσικὲς παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις ἀποτελοῦν σοβαρὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν καλύτερη γλωσσικὴ ἐπαφὴ τῶν διδασκάλων μετὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὴν ἐκ μέρους τῶν τελευταίων καλύτερη κατανόηση τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος.

Ἐπιθυμῶ νὰ παρειαγάγω ἐδῶ ἓνα γλωσσικὸ στοιχεῖο ποὺ παίζει κεντρικὸν ρόλο στὴν ἐκμάθηση τῶν Μαθηματικῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἰσχυρὸν καὶ ἀπὸ ὅλους σεβαστὸν παράγοντα βασικῆς παιδείας, ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ δὲν ἐπιτρέπουν διαφωνίες ἢ ἀμφιβολίες. Εἶναι βέβαιον ὅτι κινένας μας δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν πρόσθεση, τὴν ἀφαίρεση, τὸν πολλαπλασιασμό καὶ τὴν διαίρεση, οὔτε τὶς τετραγωνικὲς ρίζες τὶς ἐξισώσεις καὶ τὰ ὅμοια, ὁμολογῶ ὅμως ὅτι ἡ προσωπικὴ μου ἐντύπωση γιὰ τὴν δύναμη τῶν Μαθηματικῶν ἔγκειται στὴν καταλυτικὴ χρῆση τοῦ ὅπερ ἄτοπον καὶ τοῦ ὅπερ ἔδει δεῖξαι. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ἡ ἀποψή μου αὕτῃ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐκπλήττει, δὲν εἶναι ὅμως αὕτῃ ἡ πρόθεσή μου. Ἡ διαπίστωσή μου ἀπλῶς ἐπιθυμεῖ νὰ τονίσῃ ὅτι, ἂν, καὶ γιὰ τὴν γλωσσικὴ διδασκαλία, ἀποκτήσουμε μερικὰ τόσο ἀπλὰ καὶ τόσο ἀναμφισβήτητα στοιχεῖα, ὅπως φαίνονται νὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ ρυθμίζουν τὶς μαθηματικὲς ἐμπειρίες ἢ ἀδιέξοδα, τότε δὲν ἀποκλείεται νὰ εἴμαστε κοντὰ στὴν δημιουργία ἀπλούστερων μεθόδων καὶ γιὰ τὴν διαφώτιση καὶ καλύτερη κατανόηση τῶν γλωσσικῶν δυσκολιῶν.

Δὲν εἶναι εὐκόλιν νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο, ἢ πεποίθησή μου ὅμως εἶναι ὅτι πρέπει νὰ μπορῇ νὰ ὑπάρξῃ μιὰ καλύτερη μέθοδος γιὰ νὰ προσφέρουμε σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσης τοὺς ἀντίστοιχους γραμ-

ματικούς κανόνες πιὸ ἀπλά, πιὸ εὐπρόσδεκτα καὶ πιὸ ἀποτελεσματικά ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσφέρουμε ἔως τώρα.

Στὸ νηπιαγωγεῖο, εἶναι φανερὸ ὅτι χρειάζομαστε μουσικὸν προσανατολισμὸν γιὰ τὴν ἄρθρωση τῶν φθόγων, τὴν προφορὰ τῶν λέξεων καὶ τὴν ἀπαγγελία τοῦ Λόγου μὲ τὴν ἀνάλογη μουσικὴ ποικιλία, ὥστε καὶ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἀκροατὲς νὰ χαίρωνται τὶς διαβαθμίσεις καὶ τόνους τῆς φωνῆς.

Ἐὰν ὁ νηπιαγωγὸς διαθέτῃ τὸ μουσικὸ αὐτί, ποὺ συνήθως μᾶς λείπει, ἂν ὑποκινῇ τὰ παιδιὰ διαρκῶς πρὸς τὸ καλύτερο, ὅλοι θὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Ἡ ὀπτικὴ ἄποψη, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀφορᾷ τὸ γράψιμο, ὅταν τὰ παιδιὰ ἀρχίσουν νὰ γράφουν μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴν ἐπίσης βεβαρυμένη ἔλλειψη ἀλφαβητικοῦ γραφικοῦ τύπου στὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν ἔλλειψη ὁποιουδήποτε ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν καλλιγραφία.

Ἀπὸ τὴν ἔκθεση ποὺ προηγήθηκε, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἔχω νὰ προτείνω ἐξειδικευμένες προτάσεις γιὰ τὴν βελτίωση τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ στηριχθοῦμε στὴν καλύτερη παρουσίαση τῆς Γραμματικῆς ἐπιστήμης, μὲ συστηματικὴ μελέτη καὶ τελειοποίηση τῶν μεθόδων διδασκαλίας της. Τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο ἴσως εἶναι τὸ ἀρμοδιότερο ἴδρυμα νὰ ἀναλάβῃ τὸ αὐτὸ δύσκολο ἔργο, ἂν ἔχῃ καὶ αὐτὸ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία στὶς τρεῖς πρῶτες βαθμίδες τῆς παιδείας εἶναι ἐλλιπὴς ἢ ἀτελής καὶ χρειάζεται διόρθωση, βελτίωση ἢ συμπλήρωση.

Θὰ εὐχόμεν νὰ μὴν εἶμαι ὁ μόνος ποὺ αἰσθάνεται αὐτὴν τὴν ἀνάγκη.